

ANTI-KVARISK MEDVERKAN VID RESTAURERING

Britt-Marie Lennartsson

DAGSÅS KYRKA

UTVÄNDIG RESTAURERING

Dagsås kyrka, Dagsås socken, Varbergs kommun.

RAPPORT KULTURMILJÖ HALLAND 2021:44

KULTURMILJÖ
HALLAND

STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER

Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland.

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2021.

Antikvarisk medverkan 2021.

Bild framsida: Dagsås kyrka, södra fasaden, efter restaureringen. (Filmn. 2021-28).

Foto: Britt-Marie Lennartsson.

Grafisk form: Anders Andersson.

Layout: Britt-Marie Lennartsson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Kulturmiljö Hallands d nr 2019/132.

INNEHÅLL

Administrativa uppgifter	4
Inledning	5
Historik och beskrivning	6
Skador	7
Utförda åtgärder	9
Fasader	9
Målning	12
Övrigt	15
Rapporter från Kulturmiljö Halland 2021	17

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

- Objekt:
Dagsås kyrka, Dagsås socken, Varbergs kommun
- Länsstyrelsens dnr:
433-7862-18, datum 2019-03-26, 433-4091-21, datum 2021-05-05
- Kulturmiljö Hallands dnr:
2019-132
- Kulturmiljö Hallands foton:
Film nr 2021-28, foton tagna av Britt-Marie Lennartsson.
- Beställare:
Tvååkers pastorat
- Handlingar:
Handlingarna för ansökan om renoveringen är undertecknad Benny Hansson, Tvååkers pastorat, daterad 2018-10-22. En programbeskrivning för arbetena togs fram av WSP, Mats Johansson, daterad 2018-12-21. En revidering av ansökan beträffande val av färgtyp till fasaderna skickades sedan in daterad 2021-04-27 undertecknad av Daniel Nelson, Tvååker, med en reviderad programbeskrivning daterad 2021-04-21.
- Entreprenörer och hantverkare:
Bröderna Bergströms bygg AB.
- Projektledare:
Mats Johansson, WSP.
- Antikvarisk medverkan:
Britt-Marie Lennartsson, Kulturmiljö Halland
- Renoveringsperiod:
mars-juni 2021
- Fältbesök:
Ett planeringsmöte hölls 13/10 2020 inför arbetena. Byggmöten har hållits 8/3, 8/4 och 27/4. Syn av källartrappa 28/7.
- Besiktningar:
Förbesiktning från ställning 12/5. Slutbesiktning från 25/5.
- Antikvariskt utlåtande: Arbetena har utförts på ett kulturhistoriskt riktigt vis i enlighet med länsstyrelsens beslut och enligt de anvisningar som Kulturmiljö Halland lämnat såsom antikvarisk kontrollant.

INLEDNING

Dagsås kyrka har renoverats exteriört under 2021. Då kyrkan är skyddad genom kulturmiljölagen har Tvååkers pastorat begärt tillstånd av länsstyrelsen till renoveringen. Detta tillstånd gavs enligt beslut 433-7862-18, datum 2019-03-26. Ett nytt beslut 433-4091-21 beträffande val av färgtyp gavs 2021-05-05. Enligt beslutet krävs antikvarisk medverkande. Till antikvarisk medverkande har Tvååkers pastorat valt Britt-Marie Lennartsson, Kulturmiljö Halland. Enligt länsstyrelsens beslut ska den antikvariske experten följa och dokumentera arbetena i en slutrapport. Denna rapport sammanfattar utförda åtgärder på Dagsås kyrka.

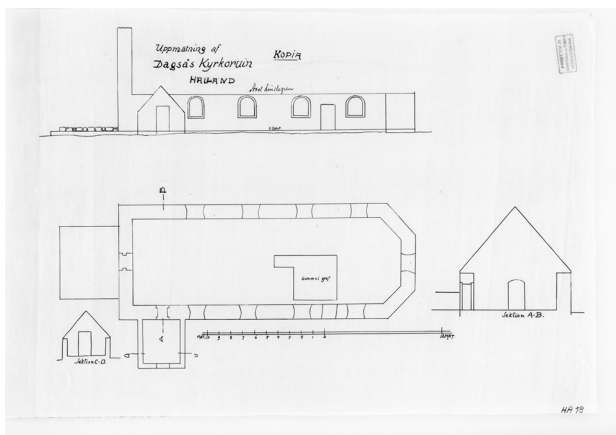
Arkivmaterial förvaras hos Kulturmiljö Halland, Tollsgatan 7 i Halmstad, d nr 2019-132. Digitala foto-filer till fotodokumentationen utförd vid antikvarisk medverkan vid arbetena på Dagsås kyrka är tagna av Britt-Marie Lennartsson och förvaras hos Kulturmiljö Halland, film 2021-28.

Västporten i tornet innan renoveringen.

Dagsås gamla kyrka innan branden 1912. Foto: Hallands Konstmuseum.

Uppmåtningsritning av murarna efter Dagsås gamla kyrka efter branden 1912. ATA.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Dagsås stenkyrka är byggd på murarna efter en äldre kyrka med anor från medeltiden. Den medeltida kyrkan eldhärjades 1912 men återuppfördes tämligen omgående och stod klar 1914. Ritningarna till den nya kyrkan gjordes av arkitekt Axel Lindegren, i samma stil och i stora drag med samma utformning som den äldre. Undantaget är tornet som nu murades i sten istället för det tidigare i trä. Vapenhuset som legat på den södra sidan återuppbyggdes men blev förråd och sedan 1984 sakristia.

Kyrkobyggnadens exteriör är intakt sedan 1914. Den består av ett rektangulärt långhus med tresidigt kor i öster och ett vapenhus på sydsidan. I väster står ett kraftigt torn med lanternin och låg spira. I tornet finns några små, smala fönstergluggar målade i ljust grått samt åtta brunmålade ljudluckor i trä. Kyrkan har en enkel utformning med odekorerade, vita putsfasader som genombryts av tio stickbågeformade fönsteröppningar. I västtornet finns en brunmålade dubbelport i trä. Det finns även en brunmålade trädörr i koret i öster. Långhuset täcks av ett tegelklätt, brant sadeltak och tornet kröns av en huv med en säregen rödmålade slutna lanternin av trä. På vardera sidan av långhuset, ovanför läktaren finns två små takkupor. Kupornas tak är valmade och täckta med samma enkupiga tegel om långhustaket. Kupornas väggar är klädda med brunmålade träpanel, vilken dock täckts in med brunmålade plåt på den södra sidan.

På långhusets södra sida finns en nedgång till källaren, vilken är tillkommen under 1900-talet. Nedgången är gjuten med en trappa ned till en trädörr in till ett pannrum.

Interiören förnyades helt efter branden och försågs med ny inredning. Senmedeltida kalkmålningar som blottades efter branden målades över. Det smala kyrkorummet har vitputsade väggar och täcks av ett tunnvalvt bräddtak målat i beige och ljusblått. Den fasta inredningen med klassicistiska influenser är enhetligt färgsatt i vitt, beige och ljusblått och är välbevarad sedan 1914. Predikstolen och altarpopsatsen utfördes av skulptören Martin Bernhard Wallström i Lödöse. Den öppna bänkinredningen är troligen ursprunglig. Dopfunten av trä i nygotisk stil härrör troligen från kyrkans föregångare. Orgeln med fasad insattes 1938, den första i Dagsås kyrka. Längst ned i kyrkorummet står en kopia av en dopfunt i lergods (1578) som förstördes i branden 1912.

SKADOR

Kyrkan var i behov av underhållsåtgärder då ytskikt var slitna av tiden, väder och vind. Fasadernas puts var smutsad, missfärgad och på vissa ställen sprucken. Sprickorna fanns framför allt i anslutning till hörn, fönster och dörrar. Fasaderna hade genom åren lagats vid olika tillfällen, med olika typer av bruk och puts, vilket framträdde tydligt när fasaden blästrades. Snickerier såsom vindsxivor, takfot, fönster, portar och luckor behövde målas om. Färgskikten var ofta spruckna och flagnade. Källartrappans sidor och trappsteg var spruckna och bitar av bruk hade lossnat och fallit bort. Räcket runt trappan var rostigt och färgen flagnade.

Putsen var flammig, smutsig och hade en del sprickor. Färgen på vindsxivorna flagnade.

Sprickor fanns framför allt runt fönstren; här vid en solbänk mot söder.

Kyrkans norra sida innan renoveringen. putsen är sliten och smutsig, framför allt längs marken.

Putsskador längs marken på sakristian.

Flagnande färg på vindsnivåerna på sakristian.

Fönstren, framför allt mot söder var i behov av ommålning.

Den södra takkupan är inklädd med plåt. färgen flagnade på båda kuporna.

Dörren i öster in till koret är hårt utsatt för väder och vind och färgen flagnade betydligt.

Trappan till källaren var i stort behov av lagning och räcket var rostigt.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Fasader

Kyrkans fasader har blästrats ren från löst sittande färg och puts till fast och rent underlag för att skapa en yta hållfast för putslagningar och färg. Lös puts som saknade vidhäftning har knackats ned.

Putsen var i relativt gott skick, men viss putslagning har utförts, totalt ca 10 m². Till putslagning har använts Saint-Astiers hydrauliska kalkbruk använts; dels NHL 3,5 1:1,5 och 1:2, 0-4 mm. Vid återställande av ytstrukturen i spritputsen har tvättad ärtsingel 8-12 mm använts.

Efter blästring framträdde olika typer av lagningar med olika material, både kalkputs men även med inslag av cement. Ursprungligen var tanken att måla kyrkan med kalkfärg. Detta skulle dock inte ge ett hållbart resultat på partier med KC-bruk. Alla fasader har därför avfärgats med silikatfärg, Keim Soldalit, efter rekommendation av tillverkaren. Kulören är en bruten vit, kulör 9870.

Fasaderna har tvättats med Grön fri för att motverka algpåväxt.

Fasaderna blästrades rena och större skador putslagades.

Fönstren målades utvändigt. Eftersom de öppnades inåt kunde målningen ändå ske inomhus.

Trappan till källaren har lagats och målats. Räckena har rengjorts och målats svarta.

Kyrkan efter utförda åtgärder. Ovan syns norra sidan och nedan den södra.

Den nymålade takfoten och nyrenoverade putsen på fasaden. Nedan: Detalj av putsen efter renoveringen samt en bit av en ljudlucka.

Målning

Alla utvändiga snickerier har rengjorts, skrapats till fast underlag, oljats och grundats samt två lager färdigstrykning. Detta gäller dörrar, fönster i långhus och på torn, takfot, vindskivor på sakristian, takkupan mott norr samt ljudluckor i tornet. All målning har utförts med äkta linoljefärg från Engwall o. Claesson. Kulörerna som använts har varit samma som befintliga. Fönstren har kittats om efter behov med linoljekitt, Danalin.

Västporten, dörren i öster, takkupan och ljudluckorna är målade i järnoxidbrun, i 1A-063.

Fönster och fönsterkarmar är målade i en ljusgrå kulör, S 2010-R80B.

Takfoten är målad i en bruten vit, S-1000-2.

Metalldetaljer är behandlade med traditionell järnmönja, Ottossons färgmakeri, och målade svarta med metallgrund och täckfärg från Beckers.

Nymålade puts och fönster i vapenhuset mot norr.

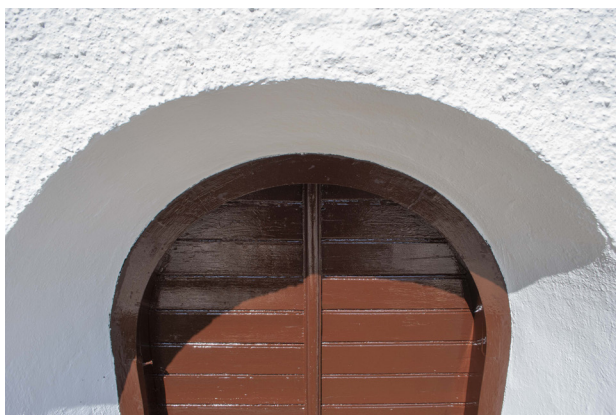
Vindskivor på långhusets västra gavel.

Tornfönstren har målats i samma kulör som tidigare.

Nedan: Takfoten har målats i samma vita nyans som tidigare. Hängrännorna har setts över och lagats på något ställe.

Ljudluckorna har målats med linoljefärg i en järnoxidbrun kulör.

Även dörrar och ortar har målats med linoljefärg i en järnoxidbrun kulör.

Övrigt

Nya galler har monterats i ventilationshålen till krypgrunden. Gallren är svarta i gjutjärn, av samma modell som användes i Sibbarps kyrka för några år sedan. Gjutjärnsgallren har putsats in i grundmuren.

Källartrappan har putslagats och målats i en ljusgrå kulör med Keim silikatfärg. Räcket vid trappan har målats svart med Beckers metallgrund och täckfärg.

Hängrännor och stuprör har setts över och några mindre lagningar har utförts.

I samband med renoveringen har fästet för smideskorset över koret kontrollerats. Korset bedömdes ha gott fäste och inget läckage kunde konstateras.

Beslut togs att skorstenen till pannan i källaren inte åtgärdas i detta projekt utan skjuts fram till projekt med takomläggning som avses utföras inom några år.

RAPPORTER FRÅN KULTURMILJÖ HALLAND 2021	
2021:1	Tjärby grustäkt, Arkeologisk utredning
2021:2	Båtsmans, del av Lahall 2:13, flytt av byggnad
2021:3	Skummeslövs kyrka, utvändig renovering
2021:4	Sankta Gertruds kapell, utvändig renovering
2021:5	Broktorp 4, Antikvarisk förundersökning
2021:6	Brovakten 4, Antikvarisk förundersökning
2021:7	Landeryds godsmagasin -renovering av tak och syll
2021:8	Brons- och järnålder vid Holms kyrka, Holm 2:3, Arkeologisk undersökning
2021:9	Hotell Mårtensson, Gillestugan 1, Skyltning mm. Antikvarisk förundersökning
2021:10	Bocken 18 och Bocken 20. Förslag till planbestämmelser för kulturvärden.
2021:11	Kemisten 5, Antikvariskt utlåtande.
2021:12	Rånebo hembygdsgård. Vård- och underhållsplan
2021:13	Befästningsrester i Norre Katts park. Arkeologisk schaktningsövervakning.
2021:14	Öringe fiber, Getinge sn, fast. Öringe 1:5, Arkeologisk schaktningsövervakning.
2021:15	Hotell Mårtensson, Takkupor, rev förslag. Konsekvensbeskrivning
2021:16	Busstur Stora Torg, Arkeologisk undersökning (schaktningsövervakning)
2021:17	Inför ny vatten- och elledning. Falkenberg. Arkeologisk schaktningsövervakning.
2021:18	Frillesås-Rya 3:77. Kungsbacka kn. Arkeologisk förundersökning
2021:19	Valhalla 5, antikvariskt utlåtande
2021:20	Försörjningshemmet 18, antikvariskt utlåtande
2021:21	Pårps gravfält, Trönninge sn, Halmstads kn, Arkeologisk schaktningsövervakning
2021:22	Marbäck, Halmstad, Snöstorps sn. Arkeologisk utredning
2021:23	Fibernetläggning vid treuddar, en stensättning och en boplatz i Bexets stugby, Trönninge sn, Halmstad. Arkeologisk schaktningsövervakning
2021:24	Kv. Postmästaren, Esplanadparken och Norra Vallgatan - kulturmiljöutredning
2021:25	Spannarps kyrka, Styrssystem - antikvarisk medverkan
2021:26	Sibbarps kyrka, Styrssystem - antikvarisk medverkan
2021:27	Tvååkers kyrka, Styrssystem - antikvarisk medverkan
2021:28	Dagsås kyrka, Styrssystem - antikvarisk medverkan
2021:29	Flickskolan 6, Varberg, antikvarisk förundersökning
2021:30	Gästgivaren 10, Varberg, antikvarisk förundersökning
2021:31	Societetshuset i Varberg, antikvarisk medverkan
2021:32	Alfshögs kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan
2021:33	Askome kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan
2021:34	Vessige kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan
2021:35	Lyngåkra 6:8, Rivningsdokumentation
2021:36	Gamlestugan i Morup, Morup 27:1, antikvarisk medverkan
2021:37	Hägareds gård, fönsterbyte, antikvarisk medverkan
2021:38	Köinge kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan
2021:39	Okome kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan
2021:40	Svartrå kyrkogård, kulturhistorisk inventering och bevarandeplan
2021:41	Tjärby kyrka, konstglasfönster, antikvarisk medverkan
2021:42	Tjärby kyrka, invändig renovering, antikvarisk medverkan
2021:43	Varbergs idrottshall, antikvarisk förundersökning
2021:44	Dagsås kyrka, exteriör renovering

KULTURMILJÖ
HALLAND

POSTADRESS: TOLLSGATAN 7 | 302 32 HALMSTAD | TEL: 035-19 26 00

E-POST: [KANSLI@KULTURMILJOHALLAND.SE](mailto:kansli@kulturmiljohalland.se) | HEMSIDA: [WWW.KULTURMILJOHALLAND.SE](http://www.kulturmiljohalland.se)